COMMUNIST IDEOLOGY IN ROMANIAN LANGUAGE TEXTBOOKS FOR ELEMENTARY SCHOOL

Cosmina Cristescu
PhD, "Transilvania" University of Braşov

Abstract: The role of education in the communist society is a privileged one, since it has the mission to disseminate and inculcate the values promoted by the totalitarian regime. After 1948, the education of children in schools is paying more and more its tribute to the party's political and ideological objectives. To make room for the new unique textbooks and for the school curriculum modelled on Soviet example, all textbooks designed before 1947 are substituted. The unique textbook, turned into a propaganda tool, makes its active contribution to the education of pupils in the communist spirit. Authors of literary value are replaced in the Romanian textbooks by writers whose texts serve the interests of the single party. Vulnerable to the changes from the public space, the Romanian textbook aims to develop the students' aesthetic taste by selecting and ranking the literary values the party needs. The changes in the party' policy will influence the texts chosen to be published in the textbooks. The children will suffer from the excesses of the regime.

Keywords: Communism, Romanian textbooks, ideology, propaganda, curricula.

Manualul de literatură română urmăreşte formarea gradată a viziunii estetice prin selectarea şi ierarhizarea valorilor literare.

Revizuirea neîncetată a sistemului educativ în perioada comunistă a avut drept scop crearea omului nou. Desele schimbări ale planurilor de învăţământ au impus revizuiri de programe şcolare şi manuale. De asemenea, au împiedicat predarea pe baza unei experienţe de durată a cadrelor didactice. Conţinuturile manualelor de literatură română publicate în perioada 1948-1989 au, în mare parte, rolul de a contribui la legitimarea regimului.

Cărţile şcolare elaborate înainte de 1947 au fost scoase din uz, iar manualele şi programele noi au fost imbibate cu ideologie comunistă: „Manualele unice au fost cel mai adesea traduse din limba rusă. La o dezbatere a Biroului Politic din 7 februarie 1949, Gheorghe Vasilichi, ministrul Învăţământului Public, preciza că pentru şcolile pedagogice «abia acum în Uniunea Sovietică s-a terminat un manual foarte bun pe care noi îl traducem şi îl vom folosi.»"[1] Târziu, la sfârşitul anilor 1950 s-au elaborat manuale în ţară, legate de realităţile româneşti.

Manualul unic însemna că statul oferă posibilităţi de instruire egale pentru toţi elevii. „Învăţământul primar şi gimnazial se desfăşoară pe baza unor planuri de învăţământ şi programe şcolare unice"[2], stipulează una dintre legile educaţiei elaborate în perioada comunistă.

Între anii 1948-1958 România se va afla sub tutela deplină a Uniunii Sovietice. Practicile educative au fost inspirate, dacă nu copiate, după cele de la Moscova. În nenumărate

[1] Dinu C. Giurescu, *Învăţământul în România între anii 1948-1989*, www.fundatiadinupatriciu.ro, Bucureşti, 22 noiembrie 2001, disponibil la URL: https://www.fundatiadinupatriciu.ro/uploaded/Invatamantul%20inainte%20de%201989/68.pdf, p. 1.
[2] *Legea educaţiei şi învăţământului* în „Buletinul Oficial al Republicii Socialiste România", Partea I, anul XIV, nr. 113, marţi 26 decembrie 1978, p. 5.

BDD-A23194 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:54:00 UTC)

rânduri, în manuale, s-a făcut referire la aportul benefic al invadatorului de la Răsărit în istoria şi evoluţia poporului român.

Retragerea trupelor sovietice din România în 1958, aduce cu sine promovarea de către partid a unei noi legitimităţi, bazate pe cultivarea comunismului naţional, eliberat de influenţa răsăriteană. „Declaraţia din aprilie" 1964 cu privire la poziţia Partidului Muncitoresc Român în problemele mişcării comuniste a statuat independenţa României faţă de Moscova. Relativa liberalizare care urmează va reprezenta o deviere de la modelul stalinist, dar şi o modalitate de evitare a unei reale destalinizări. Prin tactica desovietizării se transmiteau patriotismul şi conştiinţa comunistă, iar omul nou era promovat din generaţie în generaţie.

***Limba română. Manual unic pentru clasa a II-a elementară*, Editura de Stat, Bucureşti, 1950**

Fenomenul de desconsiderare a creatorului este observabil mai ales în primii ani după instaurarea regimului comunist: „Potrivit psihologiei comuniste, individualismul nu este inerent individualităţii, constituind doar manifestarea unei stări conflictuale între individ şi societate. Anularea sa nu numai că nu aducea niciun prejudiciu personalităţii umane, ci reprezenta, dimpotrivă, condiţia necesară pentru afirmarea şi desăvârşirea acesteia."[3]

Individualitatea creatoare nu contează pentru autorităţile comuniste, nu este promovată sau valorizată. Astfel, textele din manualele unice elaborate începând cu 1948 nu sunt semnate (*Limba română. Manual unic pentru clasa I elementară*, Bucureşti, Editura de Stat, 1950 etc.). Deloc surprinzător, nici autorul/ autorii manualului unic pentru clasa a II-a elementară[4], la care ne vom referi în continuare, nu sunt precizaţi.

Aşezat în deschiderea manualului, singurul text literar semnat este *Cântec pentru Republica Populară Română* de Alexandru Toma. Poezia, precedată de stema Republicii Populare Române, este insuflată de ideologia comunistă. Deşi un poet de redusă valoare, A. Toma este prezent în manualele şcolare din perioada 1948-1965 cu foarte multe producţii lirice: „Este adevărat că după 1948, intră în toate enumerările laudative, începând cu cele din rapoartele Uniunii Scritorilor (întocmite fie de Zaharia Stancu, fie de Mihai Beniuc), despre succesele poeziei, continuând cu Ion Vinter, George Munteanu, J. Popper, Silvian Iosifescu ş.a."[5].

Multe dintre textele literare din manual reflectă principiile realismului-socialist (spiritul de partid, stigmatizarea trecutului, teza militantă, socială etc.).

Tematica textelor este în spiritul vremurilor: patria comunistă (*Cântec pentru Republică*), organizaţia de pionieri (*Când voi fi pionier?*), marile realizări (*Zidim o casă*), internaţionalismul proletar (*Said şi bivolul*), eroul sovietic (*Cum au fugit brazii*, *Ostaşul cel mititel*, *Ileaninghen*), munca avântată (*La şcoală*, *Cum ştiu să lucreze brigadierii*, *Şi copiii muncesc alături de cei mari*, *Secerişul*), sărbătorile comuniste (*1 Mai*, *Cântec pentru 1 Mai*, *Povestea lui 9 Mai*), binecunoscutul Moş Gerilă, lupta pentru pace (*Armata noastră democrată*), spiritul ecologist (*Instalaţia de apă*) etc.

Un text reprezentativ pentru conformarea la ideologie este *Grădinarul minunat*. Acesta vorbeşte despre Miciurin şi despre felul în care, în colhozuri şi sovhozuri, este pusă în practică învăţătura grădinarului savant. „Miciurinismul", apreciază istoricul Lucian Boia, „devenise în

[3] Eugen Negrici, *Literatura română sub comunism. Poezia (I)*, Editura Fundaţiei Pro, Bucureşti, 2006, p. 19.
[4] *Limba română. Manual unic pentru clasa a II-a elementară*, Editura de Stat, Bucureşti, 1950.
[5] Ana Selejan, *Poezia românească în tranziţie (1944-1948)*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 2007, p. 313.

BDD-A23194 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:54:00 UTC)

biologie ceea ce era marxismul în ştiinţele sociale: o metodologie destinată să reconstruiască lumea."[6]

În continuare, găsim un text referitor la presupusul ajutor pe care ţara vecină şi prietenă ni l-a oferit: „În locurile îndepărtate din U.R.S.S., oamenii au cultivat bumbac pentru nevoile lor. Mai mult, ei s'au gândit şi la alţii. După război, fabricile noastre nu puteau să lucreze din cauza lipsei de bumbac. Atunci U.R.S.S. ne-a trimis vagoane întregi de bumbac. Acum magazinele noastre sunt pline de pânzeturi făcute din bumbac sovietic."[7] Pretextul de la care pleacă acestă lecţie de morală este o rochiţă frumoasă, cumpărată de o fetiţă de la cooperativă.

Câteva pagini mai departe, prin intermediul textelor: *Marx şi Engels* şi *Marea Revoluţie din Octombrie* (7 Noiembrie), beneficiem de o lecţie de istorie denaturată. Întemeietorii ideologiei comuniste „şi-au închinat toată viaţa lor ca să înveţe pe cei ce muncesc cum să lupte pentru o viaţă mai bună."[8] Cele două texte sunt însoţite de portretele „sfinţilor roşii": Marx, Engels, Lenin şi Stalin. Politologul Stelian Tănase apreciază că „Idolatrizarea lui Stalin şi a Armatei Roşii a constituit mitul salvaţionist al epocii, întreţinut intens de propagandă."[9]

Iată un alt exemplu al modului în care erau formatate minţile tinere: „Ascultă şi tu Mitică: demult, în anul 1917, când şi tăticul nostru era mic, popoarele din Rusia s'au răsculat împotriva stăpânirii ţarilor. Toţi oamenii care munceau, trăiau foarte rău şi erau chinuiţi şi asupriţi de boieri şi poliţia ţarului. Ei n'au mai putut răbda. Conduşi de Lenin şi Stalin, s'au adunat şi au răsturnat cârmuirea cea rea."[10] Istoria este rescrisă în aşa fel încât să prezinte perioada anterioară instaurării comunismului drept una a exploatării şi a oprimării oamenilor muncii.

În textul *Tovarăşe Stalin, eu învăţ bine!* (subintitulat *Poveste din Uniunea Sovietică*), o pionieră fruntaşă descrie ziua în care l-a întâlnit pe Stalin. Datorită hărniciei ei, fetiţa a fost aleasă să plece cu o delegaţie la Moscova să-l cunoască. Dacă fiecare persoană din sat a cules douăzeci de kilograme de bumbac pe zi (utilizând o singură mână), ea a reuşit să culegă aproape o sută de kilograme. Secretul fetei este că şi-a folosit ambele mâini.

Stalin oferă autografe, asemenea unei vedete: „Tovarăşul Stalin m'a luat în braţe, m-a sărutat şi mi-a dat o fotografie a lui pe care scrisese: Lui Mamlacat, pentru vrednicie şi silinţă."[11] Fetiţa este hotărâtă ca în continuare să înveţe şi să lucreze mult mai bine.

La sfârşitul textului (însoţit de portretul lui Stalin) se află întrebări/ teme precum: „Ştiţi voi cine este Stalin? El este conducătorul iubit al popoarelor din Uniunea Sovietică şi al Armatei Sovietice care a învins pe hitlerişti. El este prietenul tuturor popoarelor care luptă pentru pace şi libertate. […] Rugaţi pe domnul învăţător să vă povestească cum şi-a arătat Stalin prietenia faţă de poporul român"[12].

După glorificarea întemeietorilor ideologiei comuniste şi liderilor statului sovietic (Marx, Engels, Lenin şi Stalin), vine şi rândul reprezentanţilor comunismului autohton. Textul intitulat *Un fruntaş al Partidului Muncitoresc Român: Gheorghe Gheorghiu-Dej*[13] măgulește orgoliul secretarului general al PMR. Sunt scoase în evidenţă originea sa sănătoasă, lupta în ilegalitate, grija părintească faţă de popor, recunoştinţa pe care trebuie să i-o arate copiii. Textul

[6] Lucian Boia, *Mitologia ştiinţifică a comunismului*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2011, p. 175.
[7] *Limba română. Manual unic pentru clasa a II-a elementară*, op. cit., p. 51.
[8] Ibid., p. 54.
[9] Stelian Tănase, *Elite şi societate. Guvernarea Gheorghiu-Dej 1948-1965*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1998, p. 59.
[10] *Limba română. Manual unic pentru clasa a II-a elementară*, op. cit., p. 55.
[11] Ibid., p. 78.
[12] Ibid., p. 78.
[13] Ibid., p. 84.

BDD-A23194 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:54:00 UTC)

este însoţit de un portret sub care sunt consemnate funcţiile acestuia: Secretar General al Comitetului Central al PRM, Prim Vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri.

Anei Pauker, un personaj reprezentativ al vieţii politice româneşti din perioada stalinistă, i se dedică poezia *Sunt brigadier în brigada „Ana Pauker”*. Şi sub portretul ei sunt trecute funcţiile pe care le deţinea la acea dată: Secretar al Comitetului Central al PRM, Vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri, Ministru al Afacerilor Externe. Ana Pauker este un exemplu pentru brigadieri: „Ana noastră să trăiască! / Dela dânsa ştim / Munca s'o'mpletim cu lupta / Şi să biruim. // Sub stindardul ce Partidul / L-a desfăşurat, / Luptători pentru lumină / Fi-vom ne'ncetat.”[14]

În completarea tripticului politic românesc, spre finalul manualului apare şi portretul lui Vasile Luca (Secretar al Comitetului Central al PRM, Vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri, Ministru de Finanţe).

Prin creionarea figurii unui participant la revoltele muncitoreşti de la Atelierele Griviţa din Bucureşti (1933), textul *Vasile Roaită*[15] ilustrează jertfa eroilor comunişti, unitatea morală, încrederea în izbânda luptei lor.

Textul *Bradul verde din Socolnichi* este închinat lui Lenin, creatorul primului stat socialist din lume. Marele ideolog coboară la nivelul copiilor, jucându-se cu ei „baba oarba”. Efect constrângător, mutilant al ideologiei reiese din observaţiile de la sfârşitul lecturii: „Sub conducerea lui Lenin, popoarele din Rusia s'au răsculat şi au scăpat de robia ţarului şi a boierilor; Lenin a fost omul cel mai iubit. L-au iubit popoarele sovietice; l-au iubit toţi cei ce luptă pentru dreptate, pentru o viaţă mai bună în lumea întreagă; Dela moartea lui Lenin, învăţătorul şi conducătorul popoarelor sovietice este Stalin.”[16]

În manual apare chiar şi un text (*Dispensarul din satul Mujna*) referitor la falsul conflict interetnic dintre unguri şi români. De altfel, o sarcină a guvernului comunist după instalarea la putere a fost detensionarea relaţiilor româno-maghiare, inclusiv în plan cultural: „Şi Micloş şi Ianoş Roji şi Grigore şi Ieronim şi Vasilică, cu toţii lucrau şi se întreceau care mai de care.

- De ce spun unii că ungurii şi românii nu se împacă între ei? Uite cum trăim noi în acelaşi sat şi unguri şi români şi n'avem nimic unii cu alţii...”[17].

Așa cum am menționat anterior, manualul este reprezentativ pentru felul în care, în perioada comunistă, era desconsiderată noţiunea de autor. Este vorba şi despre ceea ce Eugen Negrici numeşte teama de individuaţie: „Ruptura de indiferenţierea colectivă este şi va fi mereu privită, dacă nu ca un păcat, cel puţin ca o eroare ameninţătoare.”[18] Astfel, printre textele al căror autor nu este precizat, dar care sunt uşor de recunoscut, se află: *Iarna pe uliţă* şi *Săniuţa* de George Coşbuc, *Primăvara* de Vasile Alecsandri, *Vine primăvara!* şi *Pentru tine, primăvară...* de Otilia Cazimir.

În cuprinsul manualului apar şi creaţii neatinse de aripa ideologiei: proverbe, ghicitori, texte adecvate universului copilăriei (*Gospodina*, *Vrăbioiul*, *Puii*, *Murdărici* etc.).

***Limba română. Manual unic pentru clasa a V-a elementară*, Editura de Stat, Bucureşti, 1950**

[14] Ibid., p. 88.
[15] Ibid., pp. 132-133.
[16] Ibid., p. 97.
[17] Ibid., p. 187.
[18] Eugen Negrici, *Literatura română sub comunism. Proza*, Editura Fundaţiei Pro, Bucureşti, 2006, p. 69.

BDD-A23194 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:54:00 UTC)

Manual unic pentru clasa a V-a elementară[19] se deschide cu poezia mobilizatoare a lui A. Toma, *Cântec pentru Republica Populară Română*[20], însoţită de un simbol emblematic pentru România comunistă, stema.

Prin intermediul multor creaţii literare prezente în manualele comuniste este transmisă ideea că soarta păcii mondiale este ameninţată de conspiraţii. Poezia următoare, *Imn* de Marcel Breslaşu, are drept obiectiv promovarea păcii între popoare şi este prefaţată de un citat prosovietic aparţinându-i lui Gheorghe Gheorghiu-Dej: „O singură cale există pentru înlăturarea crimelor pe care imperialiştii le comit împotriva luptătorilor pentru pace şi libertate, împotriva păcii însăşi. Aceasta este calea luptei alături de toate forţele democraţiei, alături de marea Uniune Sovietică, pentru apărarea păcii, pentru a face războaiele imposibile în viitor."[21] De altfel, multe dintre texte sunt însoţite de citate reprezentative aparţinând personalităţilor politice omnipotente ale perioadei: I.V. Stalin, V.I. Lenin, Gh. Gheorghiu-Dej, Teohari Georgescu, Vasile Luca.

Autorii din literatura sovietică sunt foarte bine reprezentaţi, lucrările lor stând mărturie pentru sovietizarea României, specifică perioadei în care a fost conceput manualul: Iuri Iacovlev - *Călătorie cu gândul*, Galina Nicolaeva - *Livada şi grădina de legume*, Vitali Gubariov - *Fiul telegrafistului*, Maxim Gorchi - *Mama învaţă carte*, Alex. Fadeev - *Tânăra Gardă* etc.

În manual apar lecturi cu un vădit mesaj antiimperialist (un fragment din *Istorisiri din Leningrad*[22] de N. Tihonov). Acelaşi scop de îndoctrinare ideologică a elevilor, de criticare a imperialismului şi de promovare a internaţionalismului îl are şi textul *Cu cei mici în jurul pământului* de Vladimir Maiacovschi. Pretextul acestei scrieri este o călătorie în jurul pământului: „New-York-ul pare un oraş minunat, / Aici casele sunt înalte până la stele. / Numai bogaţii merg cu maşina şi locuiesc în ele." Sau: „Copilul chinez e prietenos, / Ne primeşte ca pe prietenii lui, / Fiindcă ştie / Că noi nu vom intra în orezărie / Să jefuim poporul lui. / Dar bogătaşul american se uită urât la noi, / E furios şi se laudă că face război."[23]

Lupta împotriva chiaburilor şi înfiinţarea unei gospodării colective fac obiectul creaţiei lui Petru Dumitriu, *Să facem aici în sat viaţa nouă*[24]. Criticul Eugen Negrici face observaţia că „între 1948 şi 1952 cele mai multe nelegiuiri şi mai toate faptele terifiante imaginabile (exceptându-le pe cele ale imperialiştilor americani şi ale lacheilor lor) sunt puse în seama chiaburimii, care se încarcă de toate păcatele societăţii, joacă rolul paratrăsnetului universal şi justifică toate erorile şi toate excesele politice, oriunde s-ar manifesta ele."[25] Figura odioasă a ciocoiului sau a chiaburului este ilustrată şi prin intermediul altor textelor (cu autor neprecizat), *În drum spre SMT* sau *Judecata dreaptă*.

Autori agreaţi, care trec proba fidelităţii faţă de putere, sunt: Al. Sahia (prezent în manual cu un fragment din *Uzina vie*), Mihail Sadoveanu (*Într'o poiană*), Alexandru Şahighian (*Rândunicile şi uliii*), Mihai Beniuc (*Ţara*), Maria Banuş (*Copii, vine 1 Mai*), I. Păun-Pincio (*Vântule*).

În manual apar şi texte aparţinând unor scriitori români valoroşi: Ion Creangă (*Amintiri din copilărie, Poveste*), G. Coşbuc (*Mama, Iarna pe uliţă, Vara*), G. Topârceanu (Un iepure),

[19] *Limba română. Manual unic pentru clasa a V-a elementară*, Editura de Stat, Bucureşti, 1950.
[20] Ibid., pp. 5-6.
[21] Ibid., p. 7.
[22] Ibid., p. 7.
[23] Ibid., pp. 16-18.
[24] Ibid., pp. 41-44.
[25] Eugen Negrici, *Literatura română sub comunism. Poezia (I)*, op. cit., p. 44.

BDD-A23194 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:54:00 UTC)

Mihai Eminescu (*Călin Nebunul*), I.L. Caragiale (*Vizită*), Anton Pann (*Despre minciuni şi flecării*), Vasile Alecsandri (*Semănătorii*) etc.

Biografiile scriitorilor români (care însoţesc uneori lecturile) conţin informaţie distorsionată în scop propagandistic: dacă Al. Vlahuţă este scriitorul care „a criticat aspru societatea burghezo-moşierească, biciuindu-i defectele […] S'a apropiat cu interes şi dragoste de ţărănimea muncitoare exploatată"[26] , Alecsandri, în schimb, „fiu de boiernaş […]. Nu s'a rupt definitiv de legăturile sale cu clasele stăpânitoare"[27].

Lectura *Făgăduiala* de Paşa Anghelina serveşte povestea de succes a unei eroine din câmpul muncii. „Lămuririle" de la sfârşitul lecţiei surprind mizele de propagandă ale textului: „În cartea *Oamenii holdelor colhoznice*, din care e luat acest fragment, tractorista Paşa Anghelina, azi erou al muncii în Uniunea Sovietică şi deputată în Sovietul Suprem, povesteşte cum a ajuns tractoristă şi cu câtă râvnă continuă să muncească în meseria ei, din dragoste şi devotament pentru popor şi patria socialistă. Citiţi cartea!"[28] Nu de puţine ori, eroii clasei muncitoare sunt recompensaţi cu deputăţia.

Aplicaţiile pentru elevi de la sfârşitul textului aşază în context românesc exemplul răsăritean: „Povestiţi în scris cum s'a desfăşurat o şedinţă în care aţi făcut analiza muncii din ultimul timp şi ce angajamente noi v'aţi luat."[29] Multe lecţii au, de altfel, drept comandament tematic munca (*Tancul şi tractorul* de Semen Gazin, *Munca la furnale, Din viaţa unui sudor, Tractorul*).

În manual apare o singură lectură, *Seară de Crăciun*, aparţinând unui autor din afara spaţiului de influenţă sovietică. Textul lui Langston Hughes, scriitor american cu vederi comuniste, are ca temă rasismul. „Lămuririle" de la sfârşitul lui sunt explicite: „În Statele Unite ale Americii trăiesc 14 milioane de negri. Aceştia sunt urmaşii scalvilor aduşi din Africa de bogătaşii americani, pentru a le munci pământurile. De sute de ani, negrii sunt socotiţi fiinţe inferioare. Trăiesc în cartiere separate. Sunt adesea omorâţi pentru cea mai neînsemnată greşală, deoarece viaţa unui negru nu are preţ pentru exploatatorii albi. Numai atunci când clasa muncitoare din Statele Unite, ajutată de muncitorimea din lagărul antiimperialist şi democratic în frunte cu Uniunea Sovietică, va doborî pe exploatatori, traiul negrilor se va schimba. Vor fi liberi şi egali în drepturi cu toţi ceilalţi cetăţeni ai Americii."[30]

Mediatizarea lui Stalin se face la toate nivelurile: citate, fotografii, texte care îi sunt dedicate: *Cartea cea mare*; *Cântecul lui Stalin* (prelucrare de A. Toma); *Tovarăşul Stalin* de Pietr Pavlenco, fragment din romanul *Fericirea*, distins cu Premiul Stalin. Eugen Negrici observă că „Literatura encomiastică destinată să slujească edificării, şi la noi, a mitului lui Stalin merită o atenţie specială. Ea e de departe cea mai bogată, depăşind cu mult pe cea dedicată marilor figuri ale comunismului – Marx, Engels, Lenin şi chiar pe aceea pusă la temelia cultului lui Dej."[31]

Apologetica făcută clasicilor marxismului răzbate din multe texte, precum şi din observaţiile de la sfârşitul lor: *Marea prietenie* dintre Marx şi Engels, *Lenin* (fragment din *Moscova Roşie, Moscova aurie* de Radu Pădure), *Povestiri despre Lenin* de Al. Dorohov, *7 Noembrie* de Emil Dorian. Discursul laudativ din manuale nu face altceva decât să urmeze linia oficială. Citim din expunerea lui Gheorghiu-Dej în faţa activului de partid, din 8 decembrie

[26] *Limba română. Manual unic pentru clasa a V-a elementară*, op. cit., p. 25.
[27] Ibid., p. 194.
[28] Ibid., p. 62.
[29] Ibid., p. 62.
[30] Ibid., p. 119.
[31] Eugen Negrici, *Literatura română sub comunism. Poezia (I)*, op. cit., p. 66.

BDD-A23194 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:54:00 UTC)

1949, în care îl glorifică pe dictatorul sovietic: „Privim cu încredere viitorul, pentrucă avem un cârmaci înţelept, învăţătorul proletariarului din întreaga lume, acela care împreună cu Lenin a înfăptuit Marea Revoluţie Socialistă din Octombrie şi a făurit primul stat socialist din lume, acela care în al doilea război mondial a salvat omenirea de sclavia fascistă şi care cu aceeaşi mână sigură conduce lupta pentru pace, pentru libertate, pentru independenţa naţională a popoarelor, pentru prietenia între popoare, pentru viitorul fericit al omenirii, pentru socialism – tovarăşul I.V. Stalin."[32]

În tiparele poeziei populare este turnat un conţinut propagandistic. Astfel, *Pluguşorul* în varianta comunistă oferă o poezie a urii: „Muncitori din toată ţara, / N'ascultaţi ce spune fiara: / N'o lăsa să prindă chiag / Dă-i minciunile'n vileag. / Trageţi brazda cu temei, / Demascaţi-i pe mişei / Oriunde-i aflaţi, flăcăi, / Hăi... hăăiii..."[33]. Spicuim şi din textele altor creaţii aşa-zis populare: „Foaie verde bob mărunt / Ce-avem mâine de făcut? / Să luptăm şi să muncim / Planul să-l îndeplinim."[34] (*Strigături*) sau: „Să trăiţi, să'nfloriţi / Viaţa s'o'mbunătăţiţi / Să aveţi la muncă spor / În uzine, pe ogor, / Să avem o mândră ţară / Republica Populară, / Muncitori, ostaşi, ţărani, / La anul şi la mulţi ani!"[35] (*Sorcova*)

Un text cu accente feministe este *Pălmaşa din Racoşul de Sus* de Elisabeta Luca, având în centru o ţărancă, mamă a paisprezece copii, care înfiinţează în satul ei cooperativă. Propaganda induce ideea că puterea comunistă a redat femeii demnitatea deplină, făcând-o să devină egala bărbatului. În pofida discursului oficial însă, statutul femeii în România comunistă este unul marginal. Între imaginea reală a femeii şi cea ideală, construită de propagandă, există o mare discrepanţă. Atributele cu care o înzestrează regimul politic o masculinizează, răpindu-i feminitatea: „Simţea că nu mai poate sta la o parte şi porni pe o cale nouă. În câmp, la muncă alături de alţi argaţi, seara la casele gospodarilor, peste tot o găseai, neobosită, hotărâtă. Îndemna pe săteni şi sătence, îi chema să se strângă, să se organizeze şi să lupte."[36]

Maşina de propagandă acţionează şi prin portretizarea unor eroi comunişti care s-au jertfit pentru cauză: I.C. Frimu (*13 Decembrie*), Olga Bancic (*Olga Bancic* de Elisabeta Luca), Filimon Sârbu (*Sfârşitul lui Filimon Sârbu* de Petre Iosif). Criticul Eugen Negrici apreciază că, sub influenţa puternică a politicului, „se pun la repezeală cercuri de lumină în jurul unor figuri cvasianonime ale partidului comunist, care, el însuşi, rareori a ieşit din anonimat şi doar prin sabotaje, acte de spionaj şi terorism. Inşi lipsiţi de contur sau cu biografie de spioni, precum Ilie Pintilie, Donca Simo, Filimon Sîrbu, Olga Bancic, fac să tresalte de emoţie condeiul evocator."[37]

Un text care promovează stahanovismul drept o nouă atitudine faţă de muncă este *Cum am devenit erou al muncii*[38]. Explicaţia conceptului ne-o oferă istoricul Lucian Boia: „În noaptea de 30 spre 31 august 1935 un fel de miracol s-a petrecut într-o mină din bazinul carbonifer al Doneţului: minerul Aleksei Stahanov a reuşit să extragă 102 tone de cărbune. Cifră impresionantă, depăşind de 14 ori (!) normele de producţie. Cu alte cuvinte, Stahanov valora cât 14 muncitori obişnuiţi. A avut emuli: stahanoviştii. Graţie entuziasmului şi priceperii lor, stahanovismul s-a instalat în avangarda economiei şi societăţii sovietice. Construcţia comunismului şi a omului comunist se reducera de acum înainte la o ecuaţie simplă: ridicarea

[32] Gheorghe Gheorghiu-Dej, *Articole şi cuvântări*, Editura Partidului Muncitoresc Român, Bucureşti, 1951, p. 383.
[33] *Limba română. Manual unic pentru clasa a V-a elementară*, op. cit., p. 123.
[34] Ibid., p. 129.
[35] Ibid., p. 130.
[36] *Limba română. Manual unic pentru clasa a V-a elementară*, op. cit., p. 204.
[37] Eugen Negrici, *Literatura română sub comunism. Poezia (I)*, op. cit., p. 78.
[38] *Limba română. Manual unic pentru clasa a V-a elementară*, op. cit., pp. 247-249.

BDD-A23194 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:54:00 UTC)

celorlalţi la nivelul lui Stahanov şi al tovarăşilor săi. Comunismul va fi pe deplin înfăptuit atunci când toată lumea va deveni stahanovistă."[39]

Texte literare din manual sunt garnisite cu articole reprezentative din Constituţia R.P.R. („art. 6: Bogăţiile de orice natură ale subsolului, zăcămintele miniere, pădurile, apele, izvoarele de energie naturală, căile de comunicaţie, ferate, rutiere, pe apă şi pe mare, poşta, telegraful, telefonul şi radio-ul aparţin statului, ca bunuri comune ale poporului"[40]; „art. 2: Republica Populară Română a luat fiinţă prin lupta dusă de popor în frunte cu clasa muncitoare, împotriva fascismului, reacţiunii şi imperialismului"[41]) sau cu reprezentări vizuale (fotografii, portrete) aparţinându-le lui Lenin, Stalin, Gheorghiu-Dej sau Ana Pauker.

Concluzii

Literatura publicată în manuale şcolare din perioada comunistă are o dimensiune pregnant ideologică. Iată, în acest sens, o observaţie a lui Maxim Gorki, considerat primul mare scriitor rus al proletariatului: "Copiii trebuie să fie mai culţi şi mult mai activi decât părinţii lor, care au pus bazele lumii noi. Fără să ne temem de vorbe mari, avem datoria să spunem că trebuie să facem din copiii noştri conducători şi mai activi ai proletariatului mondial. Iar pentru aceasta trebuie să-i înarmăm încă din cea mai fragedă vârstă cu toate cunoştinţele necesare, pentru ca să reziste conservatorismului vechiului mod de viaţă, influenţei mediului inert, mic-burghez."[42]

Textele literare prezente în manualele pentru clasele elementare (I-VII) demonstrează că literatura este perfect maleabilă scopurilor propagandistice. O tematică ce include cuceririle revoluţionare, partidul iubit, conducătorul, eroii dedicaţi cauzei, omul nou va fi promovată în continuare în manualele şcolare din perioada comunistă. Multe simboluri emblematice (steaua, steagul, soarele, ciocanul, secera, scânteia) vor fi manipulate în scop de propagandă. Ele oferă o pedagogie optimistă, în care forţele aflate la putere (pozitive, progresiste, revoluţionare) sunt în luptă cu cele retrograde, contrarevoluţionare.

Deşi textele studiate în şcoală nu au avut succesul propagandistic scontat, ele şi-au pus, totuşi, amprenta asupra a generaţii întregi de elevi.

Bibliografie

1. Boia, Lucian, *Mitologia ştiinţifică a comunismului*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2011.
2. Gheorghiu-Dej, Gheorghe, *Articole şi cuvântări*, Editura Partidului Muncitoresc Român, Bucureşti, 1951.
3. Giurescu, Dinu C., *Învăţământul în România între anii 1948-1989*, www.fundatiadinupatriciu.ro, Bucureşti, 22 noiembrie 2001, disponibil la URL: https://www.fundatiadinupatriciu.ro/uploaded/Invatamantul%20inainte%20de%201989/68.pdf, pp. 1-27.
4. Gorki, Maxim, *Despre literatura pentru copii*, Editura Tineretului, Bucureşti, 1952.
5. *Legea educaţiei şi învăţământului* în „Buletinul Oficial al Republicii Socialiste România", Partea I, anul XIV, nr. 113, marţi 26 decembrie 1978, pp. 1-20.

[39] Lucian Boia, op. cit., p. 146.
[40] *Limba română, Manual unic pentru clasa a V-a elementară*, op. cit., p. 75.
[41] Ibid., p. 121.
[42] Maxim Gorki, *Despre literatura pentru copii*, Editura Tineretului, Bucureşti, 1952, p. 112.

BDD-A23194 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:54:00 UTC)

6. *Limba română. Manual unic pentru clasa a II-a elementară*, Editura de Stat, Bucureşti, 1950.
7. *Limba română. Manual unic pentru clasa a V-a elementară*, Editura de Stat, Bucureşti, 1950.
8. Negrici, Eugen, *Literatura română sub comunism. Poezia (I),* Editura Fundaţiei Pro, Bucureşti, 2006.
9. Idem, *Literatura română sub comunism. Proza*, Editura Fundaţiei Pro, Bucureşti, 2006.
10. Selejan, Ana, *Poezia românească în tranziţie (1944-1948)*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 2007.
11. Tănase, Stelian, *Elite şi societate. Guvernarea Gheorghiu-Dej 1948-1965*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1998.

BDD-A23194 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:54:00 UTC)